

Enslavement & Ennoblement

פסח תשפ"ה

[61] The Novominsk Haggadah

The Kittel

There are abundant reasons why we don a *kittel* at the Seder. One of the more well-known explanations is that of the Taz, who explains that the *kittel* serves to remind us of death. Since we are in an exalted frame of mind we wear the *kittel*, in which a *niflar* is clothed, so that we are not overcome with joy and indulge in inappropriate conduct.

Perhaps another reason why we wear a *kittel* is based on the Yerushalmi (*Pesachim* 10:1) that says that one who eats matzah on Erev Pesach is like one who has relations with his wife before he is married.¹ Since the marriage between Hakadosh Baruch Hu and Klal Yisrael takes place on the Seder night, that is the proper time to eat the matzah. Erev Pesach represents the period prior to the wedding. Since this is our "wedding night," we wear a white garment to show that we are like a *kallah* who wears white to her wedding. And just as the *kallah* comes to her wedding bedecked with beautiful ornaments, so too do we come with *mitzvos d'Oraysa*, *mitzvos d'Rabbanan*, *minhagim* and *chumros*, and songs and *piyutim* that are included in the elaborate edifice that is the *Seder Leil Pesach*.

למען

הסדר

כרפס

מצינו בדברי הפוסקים ב' אופנים בביאור השני של אכילת כרפס לפני הסעודה, אי הוי זכר לשעבוד או זכר לחירות, הב"י כתב בסימן תע"ג דיש לחזור אחר ירק הנקרא כרפס לפי שהוא נוטריקון ס' פרך כלומר ס' רבוא עבדו עבודת פרך, והיינו דהכרפס מרמז על השעבוד. וכן כתב בספר כל בו ועוד, דהוא זכר לס' רבוא שונתעבדו עבודת פרך.

אכן הב"ח כתב 'והתשובה לתניוקות הוא דהטיכול שקודם הסעודה הוא דרך חירות כדרך בני חורין שמטבילין קודם סעודה להמשך תאות המאכל כ"כ קצת מפרשים, והיינו דכרפס הוא זכר לחירות. וכתב החיד"א בברכי יוסף סימן תעג סק"ד דהנפק"מ בין הטעמים היא, דלפי טעם הב"י והכל בו שהוא זכר לשעבוד א"כ כרפס דומה לאכילת מרור ואינו טעון הסיבה, אבל לפי הב"ח שהוא זכר לחירות א"כ הכרפס בעי הסיבה.

36

בסעודה ביצים, זכר לאבלות. וגראה לי הטעם משום שליל חשעה באב נקבע בליל פסח, ועוד זכר לחורבן שהיו מקריבין קרבן פסח"ב.

ועוד צ"ע ליישב את שני הביאורים בענין החירות, שמצד אחד הוא זכר לטיט, דהיינו לגלות ולשעבוד. ומאידך גיסא הוא זכר ל"תחת התפוח עוררתך", היינו לנס של הולדת נשמות ישראל במצרים. והוא ממש תרתי דסתרי, וצ"ב. ועוד צריך ביאור לשיטת לוי שהוא זכר ל"תחת התפוח", שאם כן היה ראוי לאכול תפוח שלם, ומה ראו לכתשו עם עוד סממנים ולאכלו באופן שכזה.

פסח אורות המועדים

R. Zaker

א. המפרשים מקשים להבין הטעם למה נצטוינו לאכול את הכזית מצה שהיא לחם עוני בהסיבה דוקא, שהיא דרך חירות, הלא לכאורה חירות ועוני המה תרתי דסתרי, והאיך הם משמשים בערבוביא בליל הסדר.

ולכאורה סתירה זו קשה בכללות העבודה של לילה זה, שמצד אחד נצטוינו להתנהג כמו מלכים, ולכן אוכלין בהסיבה כדרך שהמלכים עושים, שותים יין כמן מלכים, אוכלים הבשר צלי דווקא, כדרך שהמלכים אוכלים, ובבית אחד כדרך המלכים שאוכלים במקום אחד.

ומצד שני שם החג הוא חג המצות, שהוא לחם עוני, ומצות האכילה מן התורה בלילה זה היא כזית מצה, שכל ענינו היא עניות ושפלות. וצריך להבין היאך שני הפכים אלו (מלכות ועוני) משתמשים בכתור אחד.

עוד יש להבין מהו הקשר המיוחד בין פסח להלל, שמרכים בליל התקדש החג באמירת הלל, החל בבית הכנסת מיד אחרי תפילת ערבית, ואח"כ בבית, ומשלשים לאומרו ביום המחרת בתפילת שחרית.

בני בכורי ישראל

R. Kluger

והנה מה שמביאים בשר כנגד הקרבן פסח אתי שפיר, שהרי הקרבן הוא בשר. ובטעם שמביאים כזכר לחגיגה דוקא כיצח, כתב הט"ז (תו"א) בשם הכלבו (סימן 9) שהוא זכר לאבלות על בית המקדש.

והנה חוץ מענין הנחת הביצה בקערה, יזכר לחגיגה, הביא הרמ"א מנהג לאכול ביצים בסעודת ליל הסדר, וז"ל (שם) סעיף ב': "נוהגים בקצת מקומות לאכול

הא לחמא עניא

This is the bread of affliction that our forefathers ate in the land of Mitzrayim. The implication is that the reason we eat matzah is to recall the "bread of affliction" that was the staple of our ancestors during the course of their slavery in Egypt. Indeed, the Rishonim³⁰ cite Rav Yehosef HaEizuv in the name of Rav Avraham Ibn Ezra, who reports that he was fed matzah in India when he was held captive, because matzah takes a long time to digest, and one can subsist on a small amount of matzah for a long period of time.

This reason provided for matzah at the opening of *Maggid* openly contradicts the reason advanced by Rabban Gamliel at the conclusion of *Maggid*. There, Rabban Gamliel explains that we eat matzah because our ancestors did not have the time to allow their dough to rise the night of the Exodus before Hakadosh Baruch Hu revealed Himself to redeem us.

The Abarbanel³¹ and the Vilna Gaon³² both assert that while, in fact, the matzah as an entity reminds us of the bread we ate during our stay in Egypt, that is not the reason we eat matzah. We eat matzah to commemorate that on the night that we were freed, our

dough did not have time to rise. That is why Rabban Gamliel emphasizes: "מִצֵּה זוֹ שָׂאֵנוּ אוֹכְלִים", this matzah that we are eating" is to commemorate that our bread did not become *chametz* during *Yetzias Mitzrayim*.

Remarkably, the Ramban³³ writes that there are two distinct reasons for eating the matzah. One reason is to commemorate the bread of slavery and affliction — this is declared in the *לחמא עניא*. And the second reason is to recall the matzah of freedom — as articulated by Rabban Gamliel.

With the approach of the Ramban, the structure of the Haggadah seems difficult. Why would the Baal Haggadah provide one reason, that of *לחמא עניא* at the beginning of *Maggid*, and the second reason, that of Rabban Gamliel, at the end of *Maggid*?³⁴

I would humbly suggest that the discrepancy between the two reasons for matzah is intentionally designed to facilitate the proper fulfillment of the mitzvah of *Sippur Yetzias Mitzrayim*. Later in *Maggid*, we read, *בְּכָל דּוֹר וָדּוֹר יִצְאָנוּ מִמִּצְרַיִם*, In every generation, man is obligated to view himself as though he had gone out of Mitzrayim. Thus, it is not enough to retell the story, one must relive it as if it is happening now.³⁵

Therefore, if one were to ask the reason for matzah, it would vary depending on what point in the Seder one has reached. At the beginning of the night, we imagine ourselves as slaves, embittered and broken in servitude. At this point, the reason for the matzah is not at all to commemorate freedom, as we have not yet been freed. At the start of *Maggid*, the reason for matzah is to commemorate the bread of slavery, the "לחמא עניא."

However, as we continue to recite *Maggid* and relive the entire experience, culminating in the miraculous liberation, the reason for the matzah has changed. We now look at the matzah as the symbol of freedom, the bread of the dough that did not have a chance to rise before we experienced Divine revelation.

Thus, the juncture of two reasons provided for matzah is to stir our minds to relive the full gamut of מצרים וציאת מצרים.

אֲרַבְעָה קוּשִׁיּוֹת. אֵיךְ עַל פִּי שְׁבַע הַבְּרִיּוֹת שְׁגוּר לְקוּרָתוֹן אֲרַבְעָה קוּשִׁיּוֹת, מְכַל מְקוֹם הַמְּפֹרָשִׁים וְדָאוּ כָּאֵן קוּשִׁיּא אַחַת שִׁישׁ בֵּה אֲרַבְעָה פִּרְטִים. וְהַקּוּשִׁיּא: מִצֵּה אֲחֻד אוֹכְלִים מִצֵּה שֶׁהִיא לֶחֶם עֲנִי, וּמִדּוֹר, שֶׁהֵם זָכַר לְעַבְדּוּת, וּמִצֵּה שֶׁנִּי מְסַבֵּלִין שְׁתֵּי פַעֲמִים וְשִׁשִּׁים מְסוּבִין כִּדּוֹךְ בְּנֵי חֲרִיִּין. וְהָבֵן שְׂוָאֵל עַל הַסְתִּירָה הַהִפְכִּים שֶׁבְּהִנּוּגָתוֹ אֵלֶּה, לֵילָה זֶה זָכַר לְעַבְדּוּת אוֹ זָכַר לְחֵירוֹת?

מתנת מאמרי הכנה לילי הסדר חיים
וכל זה צריך ביאור, ונראים כדברים הפכיים, שהרי מצד אחד טיבול הכרפס הוא דרך חירות, וזכר לגאולתנו שיצאנו מעבדות לחירות, ומצד שני הוא זכר לעבדות פרך של ס' רבוא, ולהדמעות שירדו מעיניהם של ישראל במצרים. ומהו הענין לזכור הצער שעבר עלינו בשעה שאנו באים לשמוח על גאולתנו וחרותנו.

ובענין זה יש להעיר בענין הד' כוונות שבלי טפק הם זכר לחירות, כמו שאמרו בפסחים (ק"ז): ארבע כסי תיקנו רבנן דרך חירות, ועכ"ז מצינו גם בהם זכר להצרות שבגלות, דאיתא בשו"ע (ס' תע"ב סעיף י"א) וז"ל, מצוה לכתחילה לחזור אחר יין אדום, עכ"ל. וכתב המשנה ברורה (ס"ק ל"ח) וז"ל, דכתיב אל תרא יין כי יתאדם אלמא דהאדמימות הוא מעלה וחשיבות ועוד זכר לדם שהיה פרעה שוחט בני ישראל, עכ"ל. והרי שאותו יין שבא לזכור החירות והגאולה יש בו רמז גם לצרת הגלות - דם שהיה פרעה שוחט ילדי ישראל.

גם המדרש כן, ענין "וימררו את חייכם" סייע להקדים את גאולתם של ישראל, שהיה עליהם להתענות במצרים ארבע מאות שנה, וקושי השיעבוד של זמן מועט נחשב להם כזמן מרובה והקדים את יציאתם, נמצא שגם המדרש יש בו מסמני הגאולה, ועל כן אוכלים את המרור בטיבול יחד עם הפסח והמצה, שגם הוא מסמני הגאולה. ואפשר משום כך פסק בעל המשנה ברורה³⁶ שאם רוצה לאכול המרור בהסיכה רשאי.

1511 RAV DRICK ON THE HAGGADAH

With these words, the father begins his answer to his son's questions, as articulated in *Mah Nishtanah*. Yet these words do not seem to provide any sort of answer to the question of why this night is different from all other nights. True, we were slaves to Pharaoh in Egypt and Hashem took us out with a mighty hand, but how does that explain all the unusual practices of the Seder night about which the son is asking?

The real reason for the unusual practices of this night is that we were slaves to Pharaoh in Egypt and Hashem took us out, effectively transforming us from Pharaoh's slaves to servants of Hashem. Therefore, we are obligated to fulfill His commandments even though we do not understand the reasons for them all; we keep the mitzvot like a slave carrying out his master's will.

Alternatively, we can explain that in *Mah Nishtanah*, the son is asking about the seemingly contradictory actions we perform at the Seder: On one hand, we eat matzah, which signifies freedom and redemption — for we left Egypt in a hurry, with no time for the dough to rise; on the other hand, we eat maror, which signifies the bitter exile. On one hand, we recline like free men; on the other hand, we dip the karpas in salt water and the maror in charoses to remember the bitterness of the enslavement. Seeing all this, the child is bewildered, and cannot understand what this night is about.

We answer him that indeed, the Seder night is divided into two

parts, as reflected in the words "וּצִיאָנוּ" וּצִיאָנוּ, We were slaves to Pharaoh in Egypt, but Hashem our God took us out from there with a mighty hand and an outstretched arm. At the beginning of this night, we were slaves to Pharaoh, but at midnight, when the Egyptian firstborn died, the process of redemption began, and the Egyptians began pressuring the Jews to leave. The practices of the Seder reflect the dichotomy of this night, commemorating both exile and redemption.

Bitter and Sweet Memories

Regarding the mitzvah of recounting the Exodus on Seder night, the Mishnah¹² states:

מתחילין בגנות ומסיימין בשבח — We begin with the negative and end with the positive.¹³

According to the Ohr Hachaim,¹⁴ this idea is actually contained within the verse that serves as the source for the mitzvah of recounting the story: והגדת לבנך ביום ההוא לאמר — and you shall tell your son that day, saying etc.¹⁵ We should note that the two verbs that feature in this verse have very different connotations. הגדה denotes a harsh message, whereas אמירה represents a milder and more pleasant form of communication.¹⁶ Here too, the Seder begins with referring to the difficulties, and then leads towards the positive outcome.

Why is it necessary to recall all those unpleasant things? Why not just focus on the positive?

• The reason we need to begin with the negative is that without any sense of the negative that came first, we may well understand intellectually that we are now free, but we would not appreciate it emotionally. It is part of human

nature that appreciation is a function of contrasts. A person who is in a room where the temperature is pleasant will not appreciate it unless he has just come in either from the stifling heat or the freezing cold. We thus need to put ourselves back into conditions as they were in Egypt so that we will not only understand that we are free, but also appreciate and feel it fully.

מתנת מאמרי הבנה ליל הסדר חיים

רק עם סיוע ממעשה המצוות דליל הסדר אפשר להגיע לקיום מצוה זו

אמנם באמת אף שאנו משתדלים על ידי כח הציור לבא להשגה עד מקום שירינו מגעת "כאלו הוא עצמו יצא ממצרים" צריכים לדעת, דבהתבוננות לבד אי אפשר להגיע להחלטה. ורק ביחד עם המעשה מצוות של ליל הסדר אפשר לבא לידי השגה זו.

דבר זה נכלל במה שאמר חז"ל יכול מבעוד יום ת"ל בעבור זה, בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך. אין הכוונה להודיע לנו הזמן בלבד, שהוא באותה שעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך, אלא כיוונו גם לבאר לנו צורת קיום המצוה, שמצות סיפור צריכה להיות ביחד עם שאר מצוות הלילה, ורק עם הסיוע מהמעשה מצוות אפשר להגיע לקיום הסיפור בראוי, שיעשה הרושם הנכון בנפש האדם.

וכן האריך הג"ר ירוחם זצ"ל משגיח דמיר (דעת חכמה ומוסר חלק א' מאמר ל"ח) חז"ל, במקום אחר בארנו דכל יסוד יצ"מ והיוצא מזה הוא מה שאמרו במשנה פסחים (קטז): "חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים". שתכלית יצ"מ הוא שהאדם עצמו יעשה מיוצאי מצרים. ולכאור' איך באים לידי דרגא זו?

האדם ידמה בלבבו שמשגיח זאת ע"י התבוננות ומחשבה, ע"י לימוד בספרי מן התבוננות ב"זאילו לא הוציאנו" וכו', וע"י מחשבות אלו האדם משכיל ומחכים עד שהוא מרגיש א"ע כאלו הוא יצא ממצרים. אבל באמת החושב כן הנדון עם הארץ גמור בדרכי החינוך. שהוא סובר שע"י "חכמה" יחנך את תלמידיו, "חנך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה" (משלי כ"ב, ו'). אין מחנכן את האדם ע"י חכמה רק ע"פ דרכו, ואז גם כי יזקין וכו'. והזכרנו במאמרים הקודמים (מאמר ל"ה) שדוקא בחנוך הנער תלוי כל הצלחת האדם. כן הוא ממש בנוגע להאדם עצמו. כל מיני התבוננות וחכמה שבלי ספק הן מעלות עליונות - נוכל לקרוא לחכמה אור וכיוצא בו - לא יוכלו בשום אופן להכות שרשים בנפש וליצור יצירה ובריאה חדשה. סוד זה הוא אך ורק במעשה המצוות. ועשיתם אותם - אחז"ל (סנהדרין קטז): ועשיתם אתם,

הזה אנו עושים וכו' לשני זמנים כחיי אבותינו במצרים. לזמן העבדות ולזמן החירות. שבתחילת הלילה עדיין עבדים היינו, ולזה עושים סימני עבדות, ובסוף הלילה נעשינו בני חורין, ולזה עושים סימני חירות. והוא מה שהמגיד משיב לשאלת הכן. עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' וכו'. "עבדים היינו" לפיכך אוכלים מצה ומרור וכו' לעבדות. "ויוציאנו ה' אלהינו משם", לפיכך מטבילין שתי פעמים ויושכין מסובין.

חיים

מאמר ט

מתנת

לבנת הספיר. היא היתה לפניו בשעת השיעבוד לזכור צרתן של ישראל שהיו משועבדים במעשה לבנים, ובעצם השמים לטוהר. משגאלו היה אור וחדוה לפניו. ובעצם, כתרומה, לשון מראה. לטוהר. לשון ברור וצלול, עכ"ל.

בעת מתן תורה שהיה הזמן של שמחה גדולה ואור לפני ה', הראה הקב"ה גם לבנה שהיתה לפניו בשעת השיעבוד לזכור צרתם של ישראל שהיו משועבדים במעשה לבנים. וצריכים לבאר מה היה הענין לזכור צרתם של ישראל בשעת מתן תורה.

וכתב על זה הג"ר שמחה זיסל זצ"ל (חכמה ומוסר מאמר א') ביאור נפלא וח"ל, ידוע מאמר החכם "הצער והעונג משולבים זה בזה". פי' אחרי הצער כשיבוא העונג, העונג רב ועצום מאוד, יותר מאלו לא היה לו צער מקודם. והנה כשראו כעצם השמים לטוהר והיה כבר כשגאלו, ולמה ראו אז לבנת הספיר לזכור צרתן של ישראל. אלא הנראה כביכול היה לפניו לבנת הספיר נגד עצם השמים לטוהר, להגדיל כביכול השמחה זה כנגד זה, אף שהוא יתברך אינו צריך לזה אך להודיע חבתו לעם סגולתו וגם להודיע גודל החיוב של נושא בעול עם חברו להצטער בצרתו לשמוח בשמחתו, עכ"ל.

הרי מבואר דזכירת הצער שעבר בשעת השמחה של הישועה, הוא אופן של הגדלת שמחת הישועה, דע"כ השמחה אצל האדם. הוא כפי הצער שהיה לו קודם לה. ולכן בשעת מעמד הר סיני שהיה זמן שמחה וחדוה ותכלית כל היציאה ממצרים וכל הבריאה, רצה הקב"ה כביכול להגדיל השמחה, ולזכור איך היו לפני זה מוטלים בצרה במצרים בשיעבוד של מעשה לבנים, ובה תגדל עוד לפנייהם השמחה של מתן תורה"י.

ובזה יתבאר מה שאמרו במשנה פסחים (קטז). מתחיל בגנות ומסיים בשבח, דההתחלה בגנות תכליתה היא להגדיל השבח, שגודל השבח הוא לפי הצער שיצאו ממנו.

ובזה יובנו כל הנהגות ליל הסדר, שביחד עם מה ששמחים על גאולתנו וחירותנו, זוכרים גם מה שהיינו קודם לכן בצרות גדולות, ס' רבוא עבודת פרך, דמעות מהצרות, לחם צר, ילדי בני ישראל נשחטים לדם, שזכרון כל דברים אלו אינו כדי להצטער על הצרות שעברו עלינו ולהתאבל עליהם, אלא אדרבה לזכור הצער שעבר כדי להגדיל שמחתנו על גאולתנו, איך יצאנו מאפילה לאור גדול, ולהכיר טוב ה' במלואו, ומה לבא להודות ולהלל לה' בשלימות על גאולתנו ופדות נפשנו.

וכן אנו אומרים בסיום הסדר חסל סידור פסח כהלכתו, ככל משפטיו וחוקותיו וכו', - רק על ידי מה שמקיימים כל מצוות הלילה בכל פרטיהן ודקדוקיהן, ומקיימים מצות סיפור יציאת מצרים בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך, אפשר להשיג ההשגות שאנו רוצים לזכות להן בליל הסדר, ולראות את עצמו כאלו הוא עצמו יצא ממצרים.

21

שפתי חיים
ה' תש"ז

"לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים"

המטרה היא להגיע למדרגה "לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים"!

והסיפור הוא אמצעי שעל ידו יראה את עצמו כיצא ממצרים, מפני שבזמן שאדם מספר דבר מן העבר הוא מצייר אותו בדמיונו עד כדי כך שחש ומרגיש בעת הסיפור את אותן החוויות שהרגיש בעת שהתרחשו הדברים עליהם הוא מספר. למשל: אנשים באים בימים שלעת זקנתם אינם פעילים, ומרגישים ריקנות בחיי היום-יום שלהם, אזהבים לספר על העבר המפואר שהיה להם, מפני שעל ידי הסיפור הם שוב חיים את העבר בהווה, שהרי כאמור עתה אין להם הווה.

יתירה מזו, אדם המספר על מאורע מרגש שחווה בעבר, עשוי להוריד דמעות ולבכות בעת שמספר מפני שהוא חי את הדברים כבעת התרחשותם. וככל שיאריך בסיפור הפרטי פרטים כך יצטיירו הדברים בדמיונו יותר בעומק ובהיקף, וירגיש יותר את החוויות כמציאות חיה בהווה. לכן מצוה עלינו להאריך בסיפור יציאת מצרים כדי לקרב אל הרגשותינו במידה המירבית את התחושה שאנו בעצמנו יצאנו ממצרים. וכזה אין הבדל בין מי שאינו יודע את שאירע, לבין החכם שיודע הכל, ולכן 'אפילו כולנו חכמים - מצוה עלינו לספר'.

מצוות ליל הסדר - המחשה ליציאת מצרים

אמצעי נוסף להגיע להרגשה שאנו יצאנו ממצרים, הוא ע"י המחשה של מיריות וקושי השיעבוד, והחירות שבגאולה. מצוות הלילה הזה הינן אמצעי ההמחשה כדי להגיע להכרה הזו, הן בעצם המצוות והן באופן עשייתן. נפרט את הדברים:

השי"ת ציוה אותנו לאכול פרור כדי שבעת אכילתו נחוש במיריות של השיעבוד במצרים, כמבואר במשנה (פסחים קטז): ובהגדה "פרור על שום שמרדו המצרים את חיי אבותינו במצרים", וחז"ל הוסיפו בזה פרטים נוספים כדי להמחיש יותר, דהיינו, שחייבים לומר זאת באמירת ההגדה, ועוד, שצריכים להגביה את המרור בעת האמירה ולהראותו למסובים (גמ' פסחים, שם). מצוה נוספת שבאה להמחיש לנו את קושי השיעבוד, והן את חסדי ה' שבתוך ההסתור פנים של השיעבוד - היא מצות אכילת החרוסת, כפי שאמרו חז"ל (פסחים קטז. וברשב"ם) "ריא בר צדוק אומר - חרוסת - מצוה ... זכר לתפוח - שהיו יולדות שם בניהם בלא עצב שלא יכירו בהן מצרים דכתב יתחת התפוח עוררתך", ... זכר לטיט.

לא רק עצם מצות החרוסת מעוררת בנו את חוויות השיעבוד כאמור, אלא שחז"ל ציונו לעשות את החרוסת באופן שימחיש לנו המחשה מלאה את התפוח והטיט שכדי להזכירם הוא נאכל, ואף הורו לנו באופן מעשי איך להכינו, וכך אמרו (פסחים, שם) "אמר אביי הלך צריך ... לקהויה זכר לתפוח, וצריך לסמוכיה זכר לטיט", ופירש"י "לסמוכיה להטיל ולכתוש בו הרבה כדי שיהיה עב, וצריך לקהויה להטיל בו תפוחים ויין ומילתא דאית בו קיהא". מאריך גיטא, מצות אכילת מצה באה כדי שנגיש את תהליך הגאולה בשלבי היציאה בפועל, אף בזה לא הסתפק חז"ל בהמחשה שבעצם המצוה, אלא הוסיפו לחייבנו לשלימות ההמחשה לומר בפנינו "מצוה זו שאנו אוכלין על שום מה? על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם", ובעת האמירה חייבים אנו להגביה את המצה ולהראותה למסובים.

23

על האדם להגיע לדרגה כזו של שלימות עד שירגיש "כאילו הוא בעצמו יצא עתה משיעבוד מצרים", כלומר, עליו לחוש כאילו עתה בליל הסדר הזה היה עבד במצרים ועכשיו מוציאו ה' לחירות משם.

ממשך הרמב"ם (שם הל' ז) "לפיכך כשסוער אדם בלילה הזה צריך לאכול ולשתות ותוא מיסב דרך חירות, וכל אחד ואחד בין אנשים בין נשים חייב לשתות בלילה הזה ארבעה כוסות של יין".

דהיינו, ה'לפיכך' הוא המשך וביאור להלכה הקודמת ש"חייב אדם לראות את עצמו", כלומר, במה יראה אדם בפעולה חיצונית שיצא לחירות? בהסיבה דרך חירות. ומכך שהסמך הרמב"ם דין חיוב ד' כוסות לדין ההסיבה, ואח"כ

כאילו עשיתם עצמכם, כל מעשה של מצוה הריהו "כאילו עשיתם עצמכם" אין לך כל מצוה ומצוה שאין תחת המחתם תלוי בה (קידושין ט:), אין לנו שום הכרה ומושג איך ובמה אבל הנסיון יורנו שכך הוא באמת וכו'.

ואמרו חז"ל חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. ואמר בעל ההגדה שזה יושג רק על ידי מעשה המצוות - כל של אמר ג' דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו, פסח מצה ומרור (פסחים קטז), זאת אומרת כי במעשה המצוות של אכילת הפסח, אכילת מצה הסיבה, ד' כוסות, ומרור, שא"א לכנות כל זה כי אם בשם "מעשה מצוות", בכל זה רק עי"ז ישיג התכלית של כאילו הוא יצא ממצרים. ומש"ז מתאים מאוד מ"ש "ואפילו כולנו חכמים כולנו נבונים וכו' מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים", היינו שאילו היה ענין זה רק ל"זכר" לבה, אין שייך להטיל זאת בין על החכם בין על איש מן השוק בשוה. אבל כפי מה שביארנו שהחכמה לא תועיל מאומה בכדי שיצא מזה ה"כאילו יצא", ויצא זה רק ע"י מעשה המצוות, א"כ אין חילוק בזה בין חכם לאיש פשוט, דכיון שסוד הדברים הוא "מעשה" מוכרח החכם לאכול מצה בשוה עם המון העם, וכן מצות ער"פ שבארנו אתמול כגון בדיקה ואפיה מצה, והסיבה - אפי' עני מיסב על כרים דרך חירות ושותה יין דרך חירות, וכן כל מצות הסדר ומוזה יוצא התכלית האמיתית שגלתה לנו התורה, והוא - להיות מיוצאי מצרים, עכ"ל.

18

וביוצא בזה כתב בשעורי דעת למהרי"ל מטלו זצ"ל (חלק שני מעלות התורה מהדו"ח עמוד קצ"ח) וז"ל, כמו כן עוררתי זה כבר בענין סדר ליל פסח, שנתקן כולו על כל משפטיו וחוקותיו - ליכרון, להזכיר ולעורר בנו ענין יציאת מצרים. אוכלים בהסיבה - זכר לחירות. מרור בלי הסיבה - זכר ל"ימררו את חייהם". מצה - זכר לחם עוני. וכן זרוע ושאר דברים הנהוגים בלילה הזה. סימנים קלים בלתי אפקטיים כלל. וכל זה, נשנה חזר ונשנה בכל שנה ושנה.

הלא לפי דמיונו, לכאורה, היה יותר מועיל, ויותר מעורר, אילו עשו בכל עיר ועיר משתה גדול לכל העם, בשירים ונאומים לכבוד היום. עוד יותר מעורר היה, אילו ערכו גם חזיון, לתאר את כל ענין

יציאת מצרים. ובימינו, היה אפשר גם להשתמש בהמצאות הטכניק החדישות, שהיה אפשר על ידם לפאר ולהדר את המחוזה הנשף ההיסטורי של יציאת מצרים, ולצייר בדיוק, את אופני השיעבוד שנשתעבדו אבותינו בחומר ובלבנים, כמדומה, שבוה היו זוכרים ביותר את כל ענין יציאת מצרים, ויותר היו באים לידי התפעלות והתעוררות, מאשר ע"י טעימת מרור, הסיבה וכדומה, והרשע אמנם שואל שאלה זו: "מה העבודה הזאת לכם?" וכו'.

19

אבל באמת, לו נעשה הסדר באופן כזה, אף שודאי היו באים מהמשתה או מהחזיון, בהתפעלות והתרגשות, אך "השרצים" היו חוטפים את הכל. הבא מן המשתה היה זוכר את כל אשר ראה, והיה מתעניין בזה, ומתפעל בהתפעלות מרובה, אבל הגרעין הנכון, הרושם הנפשי הפנימי, היה נטבע ונאבד, בתוך המון הדברים החיצוניים המעניינים את האדם, את כוחותיו הפשוטים השפלים, ומסובכים את רעיונו ורגשו אליהם. ודוק! בסדר פסח זה, במצה ומרור, הסבה וארבע כוסות, ויתר המצוות והדינים שהורו לנו חכמינו ז"ל לזכור על ידיהם ענין יציאת מצרים - שאינם מביאים את האדם לידי התפעלות מרובה, מוצא לו הגרעין הנכון את מקומו, ומעורר את נפש האדם, ופועל עליו מה שסדר של פסח צריך לפעול, עכ"ל.

נמצינו למדים, שכך גדול מונח במעשה המצוות להכות שרשים, לעשות רושם באדם, ולזרוע הגרעין הנכון בפנימיות נפשו, ועל ידי זה, ביחד עם מצות סיפור, וההתבוננות הראוי, אפשר לאדם לזכות לדרגה זו של כאלו יצא ממצרים.

אח"כ אנו אומרים: "לפיכך אנחנו חייבים להודות להלל ולשבח וכו'", כי לאחר שאנו מרגישים כאילו אנו בעצמנו נגאלנו, "לפיכך אנחנו חייבים" מכה הגשת הלב 'להודות ולשבח', וכך כתב האבודרהם (סדר ההגדה ופירושה עמ' רל) "כיון שהוא כאילו אנחנו יצאנו ממצרים חובה עלינו להלל ולשבח להשייח כמו שעשו אבותינו".

"ונאמר לפנינו שירה חדשה"

מכיון שאנו מרגישים בעצמנו חוב להודות ולשבח את השייח' על שגאל אותנו, לכן אנו אומרים לפנינו שירה, ומהי השירה? פרקי ההלל, שאין אנו אומרים אותם כחובה של קריאת ההלל על ניסים שעשה ה' לאבותינו כבימי התנוכה, אלא זו השירה שלנו על גאולת עצמנו, ולכן אין אנו מברכים על אמירת פרקי ההלל שבהגדה, כי הברכה נתקנה על חוב קריאת ההלל, ולא על אמירת שירה פרטית שלנו שפרקי ההלל הם רק האמצעי להביע אותה, וכך כתב הר"ן בשם רב האי גאון (רי"ף פסחים עמ' 52) "שאין מברכין על הלל שכלילי פסחים ... שאין אנו קוראין אותו בתורת קורין, אלא בתורת אומר שירה שכן שנינו ... לפיכך אנו חייבין להודות ולהלל". כלומר, החוב הזה הוא חוב שירה שלנו הנובע מרחשי הלב המלא רגשי תודה להשייח' על שגאל אותנו ממצרים.

לכן אנו מסיימים את הפסקא של "לפיכך" ב"ונאמר לפנינו שירה חדשה", כלומר, עכשיו — ולא לעתיד לבא⁴ — בעת אמירת ההגדה כאשר אנו מגיעים לסיומה ולשיא ההרגשה של הגאולה שלנו וההווייה להשייח', אנו חשים התחייבות חדשה לומר שירה! ומתוך הרגשה זו אומרים אנו את שירתנו 'הללויה הללו עבדי ה'.

סיכום

הגדר של מצות סיפור יציאת מצרים הוא להאריך בסיפור ולהרחיב בפרטיו, בגנות השיעבוד ובשבח הגאולה. כאשר המטרה היא שהברכים יכנסו אל הלב ורגיש כאילו אנו בעצמנו הנגאלים ולא רק אבותינו. אמצעי נוסף להגיע למטרה הזו הוא ההמחשה של קשיי השיעבוד והרגשות הגאולה והחירות שאנו עושים במצוות הסדר.

התוצאה המתחייבת מתחושת הגאולה היא להודות להשייח' ולשבחו — להכיר טובה.

תכלית הכרת הטוב ותכלית כל עבודת הלילה הקדוש הזה היא קבלת עול מלכות שמים — קיום כל מצוותי ית' באהבה בשמחה וברצון.

אכילת המרור, מ"מ אם היסב, אין בכך ריעותא, אף שאלו הם תרתי דסתרי, שהרי המרור מבטא את השיעבוד, וההסיבה מבטאת את החירות ואת הגאולה.

זו היא השאלה המרכזית ששואל הבן, האין מתיישבת סתירה זו שהוא רואה בלילה הזה, ובשאלה מרכזית זו מסתתרות כל השאלות האחרות המביעות תמידה על השגת ועל הסתירה.

התשובה לכך, עונה בעל ההגדה: "עבדים היינו לפרעה במצרים, ויוציאנו ה' אלקינו משם ביד חזקה וברוע גטויה...". אכן, אנו מביאים לידי ביטוי ולידי הכרה את שני המצבים הללו בו היינו שרויים באותו הדור, מחד גיסא "עבדים היינו" ומאידך גיסא "ויוציאנו ה' אלקינו". ושני הדברים הללו הם הענין המרכזי שכליל הסדר, המצה והמרור זכר לעבדים היינו, מטבילין שתי פעמים ויושבים בהסיבה זכר ליוציאנו ה' אלקינו.

אבל יש כאן חידוש גדול עוד יותר.

השיעבוד כולו היה למטרת היציאה ממצרים, ובודאי שאין הקב"ה חפץ בעצם השיעבוד כמטרה לעצמה, אלא מטרת השיעבוד כדי להוציאם ממצרים ולגלות לכלל ישראל את היד החזקה והרועה הנטויה. ולכן גם את המצה עצמה אוכלים בהסיבה, וגם את המרור אפשר לאכול בהסיבה, כי המצה והמרור לא היו מטרה לעצמם, כי אם אמצעי ליציאת מצרים ולגילוי שכונתו ית' בפני העולם כולו.

ואם ישאל השואל למה בעצם אין אנו עושים זכר רק לחירות, ורק להיותנו בנן חורין, ולמה עלינו לעשות זכר במצה ובמרור גם לשיעבוד, שהרי עתה אנחנו כבר אחרי היציאה ממצרים. התשובה לכך: "כי אילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים", ולכן עלינו להרגיש כאילו אנו בעצמנו היינו משועבדים, וכאילו לנו ממש נעשה הנס של יציאת מצרים. וכל מן

שנעשה לו נס צריך בעצמו להלל ולהודות "ולספר את שבחי המקום". ומשום כך "אפילו כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו ידענים את התורה מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים", כי גם לחכמים נעשה הנס, וגם לנבונים, ולכל כלל ישראל בכל הדורות נעשה הנס, ולכן כולם חייבים להודות ולהלל על שהוציאנו מעבדות לחירות, מאפילה לאור גדול ומשעבוד לגאולה. וזהו מה שאנו אומרים בהגדה "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים שנאמר...". האדם "חייב", ולא רק שהוא דבר טוב והגון אלא שהיא חובה ממש, וכך מושם שלל אחד מאיתנו נעשה הנס, ורק כפסע היה שבעצם כולנו נשאר משועבדים לפרעה במצרים עד היום הזה, ונס היציאה ממצרים, הוא נס שנעשה לכל אחד ואחד מאיתנו.

REFLECTIONS OF THE RAV - R. Basdin

this condition as follows: "The life you face shall be precarious; you shall be in terror, night and day, with no assurance of survival"⁴ (Deut. 28:66).

During the Seder, the practice of "leaning," *hesebah*, in the performance of various rituals is intended to demonstrate our liberation from slavery and the disabilities it entails. Leaning connotes a state of complete relaxation, a relief from all tension or anxiety—casting off the yoke. Leaning is the antithesis of standing at attention: it denotes independence and fearlessness. We thus demonstrate a change of status, from fear-ridden slavery to the relaxed state of the free man—*me'avdut leherut*.

2. *Mitzvat Aseh Shehazeman, German*. A slave is relieved of the requirement to observe time-related *mitzvot* because he lacks time consciousness. Everything organic or inorganic exists within the dimension of time. There is an inexorable cycle of birth, life, and death, the attrition of change which is most clearly discernible in the organic world. The ebb and flow of time also take their toll of the inorganic world, continually transforming and reshaping. The only creature that can experience time, that feels its passage and senses its movement, is man. This is called time-awareness.

There are three dimensions of time, each of which is part of the time-experience. These are retrospection, anticipation, and appreciation. Retrospection refers to man's ability to re-experience the past, to feel deeply that which is only a memory, to transport an event of the distant past into a "creative living experience" of the present. Anticipation is man's projection of visions and aspirations into the future. Indeed, his present life is regulated in expectation of the fulfillment of these dreams. His present is shaped by his vision of the future. Appreciation embraces the present as a precious possession, as inherently worthy.

If there is no retrospection, there can be no *mitzvah* of *sippur yetzi'at Mitzrayim*. The Seder itself is a recreation and a

reliving of the past as a present reality. We recite "In every generation, each person should feel that he personally experienced the Exodus from Egypt." History becomes part of our present time-awareness. Memory is more than a storehouse; it can become a present-day experience, a part of the "I" awareness. Rabbi Akiba is not a figure of the past; he guides us in the present, as do Maimonides and Rashi. They are daily companions and they vivify our everyday lives. Tragically, many Jews nowadays, ignorant of their past, find themselves rootless, alienated, and adrift. They are Jews who live only in the present.

In anticipation, man moves from reminiscing to expectation, from memories to visions. To live fulfillingly in time requires both a worthy past and a promising future. Time-awareness is not only for dreaming. This, in turn, suggests that we have the freedom to make decisions and the moral commitment to intervene. We derive from retrospection the moral imperative to act now in order to realize our visions for the future. The *Haggadah* opens with *Avadim Hayinu* (retrospection) and it concludes with *Nishmat Kol Hai*, which is an anticipatory vision of the future, moving from hindsight to foresight.

The third time-awareness dimension is "appreciation", which means valuing the present and prizing each moment as a precious gift. Retrospection and anticipation are significant only insofar as they transform the present. In every fraction

"מצה זו שאנו אוכלים על שום מה, על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך המלכים הקדוש ברוך הוא וגאלם, שנאמר ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגות מצות כי לא חמץ בי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגם צדה לא עשו להם".

כ"ק האדמו"ר רבי חיים מאיר מוויז'ניץ זצ"ל היה רגיל לפרש: "מצה זו שאנו אוכלים על שום מה", על פי המבואר בספרים הקדושים כי המצה שאינה מתנפחת ועולה כחמץ רומזת

על מדת הענוה; נמצא לפי זה כי סגולת אכילת מצה היא להביא את האדם לידי מדת הענוה. הנה כי כן זהו הפירוש: "מצה זו שאנו אוכלים", הטעם לכך הוא "על שום מה", כדי להשיג מדת ענוה בבחינת (שמות טו-ז): "ונחנו מה".

ויש להוסיף תבלין על פי המבואר בגמרא (קידושין לח): "עוגות שהוציאו ממצרים טעמו בהם טעם מן". זאת ועוד מבואר בגמרא (תענית ט) כי המן שירד לישראל במדבר היה בזכות משה. נמצא לפי זה כי המצות שאנו

אוכלים בליל פסח, זכר למצות שאכלו ישראל ביציאתם ממצרים שטעמו בהן טעם מן, הוא בזכות משה רבינו שהיה עניו מכל אדם בבחינת "ונחנו מה", וזהו שתיקן בעל ההגדה: "מצה זו שאנו אוכלים", שאם זוכים מרגישים בהן טעם מן הוא "על שום מה", כדי לזכות למדת הענוה של משה בבחינת "ונחנו מה".

31 תכלית מצות אכילת מצה להתבונן בגדלות הבורא ושפלות עצמו

ונראה לפרש בזה המשך הפסקה: "על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ וגו' ולא יכלו להתמהמה", על פי המבואר בספרים הקדושים, כי כל אחד מישראל צריך להתבונן בשפלות עצמו ובגדלות הבורא יתברך, ומקור הדבר במה שכתב הרמ"א בשולחן ערוך (אריה סימן צח ס"א) בשם תלמידי רבינו יונה: "ויחשוב קודם התפלה מרוממות האל יתעלה ובשפלות האדם, ויסיר כל תענוגי האדם מלבו".

ב"צמח צדיק" להרה"ק רבי מנחם מענדיל מוויז'ניץ זי"ע (פרשת לך לך דף יא ע"א) אלקים במה אדם הביא בשם זקינו הרה"ק רבי מנחם מענדיל מקאסוב זי"ע בעל "אהבת שלום", שכל איש ישראל צריך שיהיה לו תמיד ב' בחינות של "מה" - מ"ה אחד הוא רמז על גדלות הבורא, כמו שכתוב (תהלים ח-ב): "ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ", וכן צריך שיהיה לו מ"ה שני שהוא רמז על שפלות עצמו, כמו שכתוב (סםה): "מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו".

והוסיף לפרש בזה בדרך רמז מה שדרשו בגמרא: (פסחים סח): "כתוב אחד אומר (בשביעי של פסח דברים טז-ח) עצרת לה' אלקיך, וכתוב אחד אומר (בשמיני עצרת במדבר ט-ה) עצרת תהיה לכם... חלקו חציו לה' וחציו לכם". הרמז בזה כי ל"ם בגימטריא ב' פעמים מ"ה, ועל האדם

מוטל לחלק לכ"ם זה לשני חלקים, "חציו לה" - מ"ה אחד לה' לראות גדלות הבורא: "מה אדיר שמך בכל הארץ", "וחציו לכם" - מ"ה השני לראות שפלות עצמו: "מה אנוש כי תזכרנו".

ב"אמרי יוסף" (פרשת לך לך דף טו טור א) מביא ששמע בשם ה"צמח צדיק", שהוסיף על דברי זקינו רמז נפלא על מה שכתוב ביציאת ישראל ממצרים (שמות יב-ט): "ולא יכלו להתמהמה". כי מפאת היותם שקועים במצרים במ"ט שערי טומאה, לא יכלו להתבונן בגדלות הבורא ובשפלות עצמם. וזהו רמז הכתוב: "ולא יכלו להתמהמה" - שלא יכלו להתבונן בב' פעמים מ"ה מ"ה - "מה אדיר שמך", "מה אנוש כי תזכרנו".

והנה כאן בהגדה של פסח מלמד אותנו המגיד, כי הטעם למצות אכילת מצה בליל פסח הוא משום שלא יכלו להתמהמה. נמצינו למדים מזה כי תכלית מצות אכילת מצה היא, כדי להשלים מה שלא יכלו אבותינו להתבונן בגדלות הבורא ובשפלות עצמם, כי מצד אחד מזכירה לנו אכילת מצה גדלות הבורא: "שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ, עד שנגלה עליהם מלך המלכים הקדוש ברוך הוא וגאלם", ומצד שני היא מזכירה לנו שפלות עצמנו, כמבואר בסידור הארץ: "לרבי שחתי בהגדה של פסח כאן, שלא יכלו להתמהמה במצרים כדי שלא ישקעו בני' שערי טומאה".

שלום

פסח

נתיבות

רמו

6

ענין זה, כידוע שחמץ מרמז על ישות ומצה היא בחי' אין, שאין בה מאומה לא מלח ולא תבלינים והיא כולה בבחי' אין שהוא ביטול הישות, אשר זה ענינו של הלילה הזה להגיע לביטול הישות כמו ביוהכ"פ. ואמנם ביוהכ"פ העיקר הוא היום, כמו שנקרא "יום הכפורים" (ועיין שבעות יג. ברש"י ד"ה כגון וז"ל שאין מכפר אלא יום כדכתיב כי ביום הזה יכפר עליכם). אך ליל הסדר הוא הפעם היחידה שעיקר המדרגות הוא בלילה, כמו שייסד הפייטן אז רוב נסים הפלאת בלילה, וגדול מאד ערכו של הלילה הק' הזה.

MY SOLE DESIRE

E. Kugel

35

Chametz is dough that is formed into a certain shape that then rises and changes its shape. Chametz symbolizes a person who has his own desires, who wants to form his life into

a particular "shape." Matzah remains exactly the way it was made; it is flattened and remains flat, it is dotted with holes and retains the same holes. It remains the size it was made. * Matzah symbolizes a person who lets Hashem lead his life the way He wishes; he adjusts to the "shape" Hashem determines for him and is happy with it.

Mitzrayim was "all chametz." The Egyptians sought complete control over their lives. They checked astrological signs for omens of the future and tried to change the future to suit their wishes. When they predicted that the Jews' sav-

36

Eating matzah frees us from this enslavement to our expectations. We internalize the matzah's message: "Ribono shel Olam, however you knead me, however you make me - I am happy." We might compare the blessing of "Al achilas matzah"

אור הגנה בליל פסח

בליל הסדר זוכין לאור הגנוז, ונתקיים בליל הסדר לילה כיום יאיר, וכתוב בספר אמרי אמת שלכן קורין הלל בלילה, כי ליל הסדר הוא בבחינת יום הכלי לקבל הארת הלילה, הוא ענוה ושפלות, שרק ע"י ענוה זוכין לגלוי האור הנפלא של לילה זו. ומצה מוליד אצל האדם ענוה ושפלות, ולכן על ידה זוכין לגלוי אור הגנוז בליל הסדר.

מלכות ועבודת בבית המקדש

3. והנראה לומר בזה, דהנה כבר הארכנו במק"א דבית המקדש היה ארמונו של מלך מלכי המלכים, וכמה וכמה ענינים נשנו סביב ענין המלכות שהאירה בבית המקדש, כגון הענין שאמרו חז"ל דאכילת קדשים היתה משולחן גבוה.

אולם מצד שני מצינו דעיקר העבודה בבית המקדש היתה דוקא ענין של עבדות ולא מלכות, כמפורש בקרא"ש שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני האדון ה', ופירשו מפרשי התורה דראיית פני ה' בביהמ"ק היתה ע"ד עבד המקבל את אדונו, ומוסיפים להסביר, ששורש הלאו דלא יראו פני ריכם, דנתחייבנו להביא קרבן היתה כעבד המביא דורון לאדונו.

נמצא שגם בתוך הבית המקדש שהיינו כבני מלכים, וזכינו

לגדולה, מ"מ צוהת הביאה אל בית המקדש, היתה כעבד הבא לקבל פני אדונו, וא"כ שוב מתעוררת אותה שאלה, היאך היו מלכות ועבדות במקום אחד בערבוביא.

גדלות האדם ע"י שמשפיל עצמו לפני ה' ונבוא בעז"ה לביאור כל הענין:

דוד המלך אומר בתהילים ה' מלך גאות לבש, ופירוש הפסוק הוא שהגאווה והגדולה שייכת רק לה' שהוא ברא את הכל, לעומת כל הנבראים שאין שייך בהם שום מושג של גאווה וגדולה כלל וכלל, דמה אנו ומה חיינו, הרי כל הנבראים כולם הם כאין ואפס ממש ביחס לבוראם.

ולכן ככל שינסה האדם לרומם את עצמו יותר, הרי בסך הכל הוא מגדיל יותר ויותר את שפלותו, ואינו מתרומם באמת כלל, כי מצד עצם מהותו הוא בריאה שפילה. וזה עומק כוונת הכתוב גאות אדם חשפילנו, דכלל שמרומם עצמו יותר כן הוא מגלה יותר את שפלותו.

ולכן הדרך היחידית שיבוא האדם לגדלות האמיתית היא רק ע"י שיבטל את עצמו לגמרי לפניו יתברך, כעבדא קמיה מרא, ורק ע"י זה הוא

מתחבר לענין הגדלות והמלכות וכמפורש בחז"ל דעבד מלך מלך, כלומר ככל שמרגיש עצמו יותר עבד ה' ומתבטל לפניו יותר כך באותה מידה הוא מתחבר יותר ומתאחד עם מציאות המלך, עד שזוכה גם הוא להארת המלכות.

בני זוכים להתחבר למלכות ה' ע"י ההכנעה בביהמ"ק

ה. ולפי"ז מתבאר באופן נפלא סוד הענין, שאין העבדות והמלכות תרתי דסתרי, אלא להיפך, ככל שהוא יותר עבד כן מתחבר יותר אל המלכות והכבוד האמיתי. ולכן הין בבית המקדש ב' ענינים אלו, דמצד אחד נצטיינו לבוא לביהמ"ק כעבדא קמיה מריה, ומצד שני זכינו להיות שם בני מלכים, והיינו כאמור, דבזה גופא שבאנו לפניו כעבדא קמיה מריה, בביטול גמור, זכינו להתחבר למלכות יתברך.

ולכן דייקא במקום הזה מצינו דקרבן עני היא היתה היותר חביבה לפני הקב"ה מכל הקרבנות כולם, דכל כמה דכפף והתבטל לפניו ית' יותר במקום הזה, יותר היה לו את הבחינה של מלכות דעבד מלך כמלך.

ובזה יאיר לפנינו באופן מיוחד סדר התפילה בתחילת שחרית,

דלפני שאנו אומרים את סדר הקרבנות, שהוא כמו הכנה ליכנס לבית המקדש אנו אומרים מה אנו מה חיינו מה חסדנו וכו', דדייקא ע"י שנבטל את עצמינו לפניו יתברך מכל וכל, נוכל ליכנס לארמונו של מלך לעשות סדר עבודת הקרבנות לפניו יתברך ולהתחבר למלכותו יתברך.

ובזה מובן מה שאנחנו אומרים במזמור שיר חנוכה הבית שהוא המזמור ששרו כאשר חינוך שלמה את בית המקדש, ארוממך ה' כי דליתני וגו' וה' העלית מן שאול נפשי וגו', וצריך ביאור למה מזכירים בחנוכה בית המקדש את הענין שהיינו מצב של שפלות וה' הרים אותנו.

אכן עפ"י הנ"ל הדברים מאירים, כי זה הוא בדיוק כל הענין של הביהמ"ק, ככל שאדם מרגיש את ההכנעה והביטול אל רוממותו יתברך, כך באותו המידה הוא מתרומם ומתחבר אל רוממותו יתברך, וענין זה

אורות המועדים פסח

הקשר בין מצות קדושת הבכור לכללות הענין של יציאת מצרים. עוד יש להבין הקשר בין קדש לי כל בכור לסוף הפרשה שהיא מצות תפילין.

עוד יש להתבונן בשייכות של עבודת תחילת חג הפסח שהיא מצות אכילת מצה, לעבודה של סוף החג שהוא יום שביעי של פסח, שבו אמרו ישראל שירה בקריעת ים סוף, ומהו הקשר בין המצה להשירה ששרו ישראל על הים.

שייכות שירת הים לבית המקדש 3. ויש לומר בביאור הדברים בהקדם להתבונן מה הרווחנו ביציאת מצרים, הרי כתב הספורנו עה"פ עז' וזמרת יה, שישראל היו שמחים לצאת מעבדותו של פרעה כדי להיכנס להיות עבדי ה', כלומר, שבעת קריעת ים סוף השתחררו לגמרי מעבדות מצרים ונכנסו להיות עבדי ה', ונמצא שעדיין נשארו עבדים, ומה כאן המקום לחגוג חירות ומלכות, הרי סוף סוף נשארו עבדים, ומן הראוי היה שנחגוג ענין של עבדות ולא של מלכות.

והתשובה לזה טמונה וגנוזה בשירת הים, דהנה מצינו בשירוק הים שחזור ונשנה בו כמה פעמים ענין

הבית המקדש, בתחילה זה אלי ואנוהו, ובתרגום ואבני ליה בית מקדשא, ובהמשך השירה בפסוקים נהלת בעוז אל נזה קדשך, מבין לשבת פעלת ה', מקדש ה' כוננו ידיך, ויש להבין מה הקשר בין בית המקדש לשירת הים.

שירת הים - 99מד שהגדולה שיכת
רק לחשיית
וכעת נחזור לראשית דברינו, להבין
הקשר בין שירת הים
לביהמ"ק. דהנה בני ישראל שוררו את
השירה על מפלת פרעה וחיליו, והנה

פרעה עשה עצמו אלוה, ואמר לי יאורי
ואני עשיתיני, והרים את עצמו מעלה
מעלה, והתגאה כלפי ה' ית'. וכפן
האמור לעיל הואיל וכל הנבראים בעצם
הם שפלים, המתגאה הוא מגדיל ומגלה
יותר את שפלותו. ולכן בא קריעת ים
סוף לרמוז על כל הענין הנ"ל.

ולכן התחלת השירה היא בפסוק
אשירה לה' כי גאה גאה, לומר
שהגאווה של ה' היא הגאווה האמיתית
על כל הגאות כולם, ואדרכה, כל שאר
הגאוות הם משפילים את האדם, ורק
לו נאה תהילה.

ובזה מובנים באופן נפלא דברי רש"י
על המשך הפסוק סוס ורוכבן
רמה בים, שהקב"ה העלה את המצרים
עד לרום ואח"כ השפילים עד לתהום,
ויש להבין מה הכוונה בעונש הזה,
לרומםם ואח"כ להשפילים. ולפי דברינו
הדברים מאירים, דואת גופא רמו להם
זקב"ה, והגאות שלהם היא זן
שהשפיל אותם עד למטה, לכן בתחילה
זרימם ה', להראות להם שמה שהם
התרוממו בגאותם זאת גופא היא סיבת
שפלותם, היפך מבני ישראל ששפלותם
היא הגורמת להגבהתם.

ח. ולכן מזכירים בשירת הים את בית
המקדש, ושניהם לרבר אחד.

בהלל מכריזים שישראל הם עבדי ה'
ט. ובזה נבין גם ענין אמירת ההלל,
ואת הקשר המיוחד שיש לו
עם ימי הפסח, דהלא פרקי הלל
מתחילים בפסוק הללו עבדי ה', שאנו
מכריזים שאנחנו עבדי ה', כלומר
אנחנו מרגישים את הביטול כלפיו ית',
ומכירים היטיב שהגאווה והגדולה הוא
אך ורק לחי העולמים, והדרך היחידית
להתחבר אל הגדולה הזאת, היא על
ידי התבטלות אליה להיות עבדים
אליו.

ולכן ממשיכים ואומרים פסוקים
המתארים את גדולתו
ורוממותו מכל הנבראים, רם על כל
גוים ה' וגו', מי כה' אלקינו המגביה
לשבת וגו'.

ואחרי שמתחברים אל הגדלות
האמיתית הזו, מתחננים
מקימי מעפר דל מאשפות ירים אביו
להושיבי עם נדיבים עם נדיבי עמו
כלומר, אחרי שאנו מכירים את
רוממותו וגדולתו ומתחברים אליו ע"י
הביטול, אז הזמן לבקש שה' ירים
אנחנו מהשפלות, כי הרי עבד מלך

מלך, וע"י הביטול אליו יתברך
התחברנו אל רוממותו ית'.

עבודת ליל הסדר - עבודת המביאה
למלכות

ועתה נחזור אל עיקר המאמר
להבין הקשר בין אכילת
לחם עוני בתחילת הסעודה, והנהגת
מלכות בהמשך הסעודה, והכוונה בזה
היא על דרך האמור, להתחיל עם עניות
ושפלות כדי להגיע לרוממות ומלכות,
והמצה שהיא הלחם עוני היא גופא

מכינה אותנו לסעודת המלכות של
הלילה הזה, מאחר שהדרך להגיע אל
המלכות היא דוקא ע"י הביטול
והשפלות שאנו מבטלים את עצמינו
כעננים לפניו יתברך באכילת מצה, ואז
אנו יכולים להגיע הלילה הזה לאכול
אתכא דמלאכ להיות בבחינת מלכות.

בתחלת חג פסח מתברר שהשפלות
גורמת גדלות ובסופו מתברר שהגאווה
גורמת שפלות

יא. ועתה הדרך סלולה להבין הקשר
בין תחילת חג הפסח
לסופו, דכולא חדא מילתא, דבעוד
דתחילת ימי הפסח אנו עסוקים במצות
אכילת מצה המורה על ביטול ושפלות
כלפי ה' ית', המביא אותנו אל הגדלות
והמלכות בהמשך הסעודה, הרי סוף ימי
הפסח מורה על צד השני של המטבע,
שמי שמעזי להתרומם ולהתגאות כלפי
מעלה כמו שעשה פרעה סופו היא
השפלות שירד עד התהום.

Malchus is a difficult concept to define. It too is a composite of all the proceeding feelings, it is an empty vessel that receives the gift from all the other six feelings. *Malchus* is associated with revelation, it receives the other feelings and reveals them.

For man, the concept of a vessel connotes the ultimate degree of humility, emptying oneself fully in order to receive. According to Elijah, the place of *Malchus* is the mouth. The mouth reveals the thoughts of man and the observant Jew uses his mouth to recite *Shmah Yisrael* and thus accept upon himself "The yoke of Heaven's rule." The obligations upon the Jew are absolute. When I use my mouth to recite the *Shmah* prayer, I am to totally humble myself. Ideally I should desire and commit to fulfilling whatever demands God may ask of me.

Malchus literally means kingship. The ideal Jewish king is an individual who personifies nullification of self. He feels that he is merely a vehicle for the revelation of God's kingship. He turns his authority over to Heaven, feeling, "Whatever I accomplish, it is God who is truly doing the act." The honor of God is his paramount concern. King David is the seventh shepherd of the Jewish people and he embodied this concept, that is why he said of himself, "*Vianochi tolaas vilo ish*" "I am a worm not a man."⁴⁶⁵ King David's rule is compared to the moon⁴⁶⁶ for the moon merely reflects the light of the sun and King David felt that he was a mere reflection of Divine power with no innate right to honor or power.^{467 468}

עיקר יציאת מצרים הוא להשיג מה
שמבואר בדברי רבי שמעון בן
יוחאי (שבת ק"א) כל ישראל בני מלכים
הם, ולכן עיקר יציאת מצרים הוא המצוה
של ועצם לא תשברו בו, כמבואר בחינוך
שהוא לימוד לאדם שכל התנהגותו
בעניני העולם צריכים להיות בדרך של
בן מלך, ולא להיות שקוע כבהמה

ענין גלות מצרים היה על גלות הריבוי, שלא נותרו בקדושת הדיבור, וכשנאלו זכו לדבר
דיבורי קדושה, ושעל בן נקרא פסח מלשון פ"ה ס"ה, וא"כ צריכים גם אנו להתקדש בה